Ίδρυμα Βουλής, Ιούλιος 2017

Γιούλη Χρονοπούλου

Αξιοποιώντας τη ζωγραφική των εκτοπισμένων στη διδασκαλία του Ολοκαυτώματος

Μεγάλο εύρος έργων απεικονίζουν το Ολοκαύτωμα των Εβραίων (και όχι μόνο), τη φρίκη των στρατοπέδων συγκέντρωσης και εξόντωσης. Η ζωγραφική ένας τρόπος να μιλήσεις για το ανείπωτο.

Σχέδια και ζωγραφικά έργα που δημιουργήθηκαν από καλλιτέχνες οι οποίοι επέζησαν από τα στρατόπεδα και αποτύπωσαν τις σκηνές φρίκης των οποίων υπήρξαν μάρτυρες και θύματα. Πρωτογενής πηγή. Η τομή της τέχνης με την ιστορία.

Οι απεικονίσεις αυτές επέχουν και το ρόλο των μαρτυριών, καθότι οι Γερμανοί εγκαταλείποντας τα στρατόπεδα κατέστρεψαν τα φωτογραφικά και κινηματογραφικά ντοκουμέντα. Χρησιμοποιήθηκαν σε δίκες ναζιστών ως ντοκουμέντα.

Τα έργα είναι συγκλονιστικά και επιτρέπουν στην τάξη όχι απλώς να ανιχνεύσει στοιχεία για τη ζωή στα στρατόπεδα συγκέντρωσης και εξόντωσης, αλλά και να αναρωτηθεί γι’ αυτό το έγκλημα με τη μαζική συμμετοχή.

Στόχοι

1

Γνωστικοί

2

Στάσεων

Ευαισθητοποίησης

3

Δεξιότητες

Οπτικός εγγραμματισμός

Δυνατότητες αξιοποίησης

- Συνοδεία μαρτυριών (κείμενα, κινηματογραφική ταινία, κλπ.)
- Σε ολομέλεια
- Παρουσίαση από τον διδάσκοντα (αρκετά έργα), αναζήτηση, συζήτηση, προβληματισμός, εργασίες (πρόσληψη, π.χ. δημιουργική γραφή, ζωγραφική, κλπ.)
- Σε ομάδες
- Λιγότερα έργα (π.χ. σε κάθε ομάδα ένα επιλεκτικά), ανάλυση έργου, παρουσίαση, προβληματισμός, συζήτηση στη ολομέλεια, εργασίες (πρόσληψη)
- Στην Ιστορία, σε ερευνητική εργασία, σε αφιέρωμα τη μέρα του Ολοκαυτώματος

Μοντέλα παρατήρησης - Τρόποι αξιοποίησης

- Όπως και κάθε πηγή, τα έργα τέχνης είναι ένα σώμα στο οποίο απευθύνουμε ερωτήσεις, για να λάβουμε (ανάλογες) απαντήσεις.

Τεχνικές *Visible & Artful Thinking*

- «Τι συμβαίνει εδώ;» «Τι σε κάνει να πιστεύεις ότι συμβαίνει αυτό;» (τεχνική «what makes you say that?»)
- «Τι βλέπεις;», «Τι νιώθεις;», «Τι σκέφτεσαι γι' αυτό;», «Τι ερωτήματα σου δημιουργεί;» (τεχνική «See, Think, Wonder»).

1

Προ-εικονογραφικό ή *εμπειρικό*:

σύλληψη της απλής μορφής

2

Εικονογραφικό:

ανιχνεύονται στοιχεία τέχνης, τεχνικής, εισάγονται στοιχεία πολιτισμού και ιστορικά

3

Εικονολογικό:

μήνυμα, περιεχόμενο, η τέχνη ως προϊόν συγκεκριμένης κοινωνίας

Μοντέλο Πανόφσκι

Επισήμανση

- Οι διδάσκοντες θα χρειαστεί να φιλτράρουν το υλικό και να επιλέξουν έργα ανάλογα με την ηλικία, την ωριμότητα, το επίπεδο, (γνωστικό, συναισθηματικό) την ανθρωπογεωγραφία και την προετοιμασία της τάξης.
- Δεν επενδύουμε στην "παιδαγωγική της φρίκης".

Οι συγκλονιστικές ιστορίες των ζωγράφων

Γιαν Κόμσκι (Jan Komski, 1915 – 2002)

- Πολωνός Καθολικός, μέλος της Αντίστασης. Επέζησε δραπετεύοντας μαζί με άλλους τρεις από το Άουσβιτς ενώ ανήκε στην πρώτη αποστολή κρατουμένων (πήρε το Νούμερο 564 με άλλο όνομα), πιάστηκε, βασανίστηκε και φυλακίστηκε και ξαναστάλθηκε σε στρατόπεδα συγκέντρωσης (και στο Άουσβιτς), αλλά επέζησε.

«Μια φωτογραφία για το άλμπουμ»

- Μετά από την εκτέλεση κάποιοι SS του εκτελεστικού αποσπάσματος ποζάρουν περήφανοι για ένα στιγμιότυπο. Ο φωτογράφος ρυθμίζει τη μηχανή.
- Οι Ναζί απαθανάτιζαν (φωτογραφίες, κινηματογράφηση) τα κατορθώματά τους, ακριβώς από λόγους περηφάνειας. Βέβαια, τα στοιχεία από τα στρατόπεδα τα κατέστρεψαν.

FELIX NUSSBAUM : «Αυτοπροσωπογραφία με ταυτότητα», 1943

Σημαντικός Γερμανο–Εβραίος ζωγράφος (1904-1944). Στάλθηκε σε στρατόπεδο στη Γαλλία, κατάφερε να δραπετεύσει και κατέφυγε στο Βέλγιο, όπου ζούσε με τη γυναίκα του στην παρανομία. Τους ανακάλυψαν οι Γερμανοί, τους συνέλαβαν και τους μετέφεραν στο Άουσβιτς, όπου μια εβδομάδα μετά εκτελέστηκε, όπως και οι γονείς του, ο αδελφός του και η νύφη του. Ολόκληρη η οικογένειά του εξοντώθηκε.
Ο συγκεκριμένος πίνακας αποτέλεσε σύμβολο του Ολοκαυτώματος, παρουσιάζοντας έναν «καθώς πρέπει» καλοντυμένο άνθρωπο με τα σύμβολα της καταδίωξης: το άστρο του Δαβίδ, την ταυτότητα του Εβραίου, το φόβο στα μάτια σ' ένα σκοτεινό, περίκλειστο περιβάλλον.

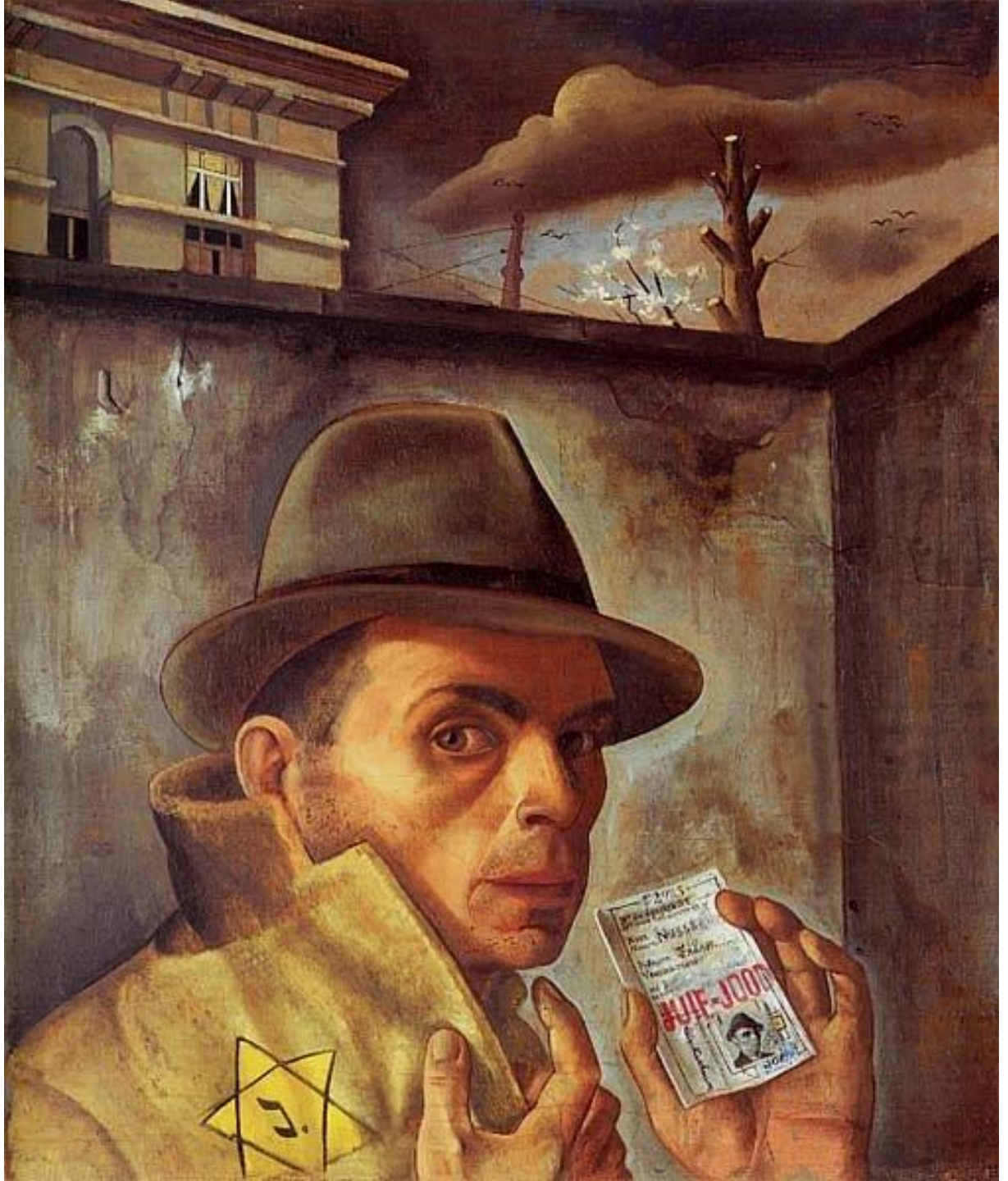

Samuel Willenberg (1923 – 2016)

- Πολωνο-Εβραίος κρατούμενος από 19 ετών στο στρατόπεδο εξόντωσης Τρεμπλίνκα στην κατεχόμενη Πολωνία, επέζησε, παρότι έλαβε μέρος σε εξέγερση.

- Όντας ικανός για εργασία του είχε ανατεθεί να ξεδιαλέγει τα υπάρχοντα όσων εξοντώνονταν στους θαλάμους αερίων. Οι δύο αδελφές του σκοτώθηκαν εκεί.
- Οι περισσότεροι από τους Ναζί του στρατοπέδου αυτού ποτέ δεν διώχθηκαν. Ο διοικητής καταδικάστηκε σε ισόβια το 1970.

- Έγραψε τις εμπειρίες του σε βιβλίο. Ήταν ερασιτέχνης εικαστικός. Τα έργα του για την Τρεμπλίνκα χρησιμοποιήθηκαν ως αποδεικτικό υλικό στις σχετικές δίκες.

- *«Ζω δυο ζωές, μία είναι εδώ και τώρα, και η άλλη είναι ό,τι έγινε εκεί τότε. Δεν με αφήνει ποτέ. Είναι πάντοτε μαζί μου.»*

Mieczyslaw Koscilniak

Πολωνός ζωγράφος (1912-1993) ήδη αναγνωρισμένος πριν τον πόλεμο. Συνελήφθη το 1941 από την Γκεστάπο εξαιτίας ενός σχεδίου του 1928 που έδειχνε Πολωνούς να πυροβολούν Γερμανούς, και οδηγήθηκε στο Άουσβιτς. Ζωγράφισε περί τους 300 πίνακες, που απεικονίζουν την καθημερινή ζωή των κρατουμένων.

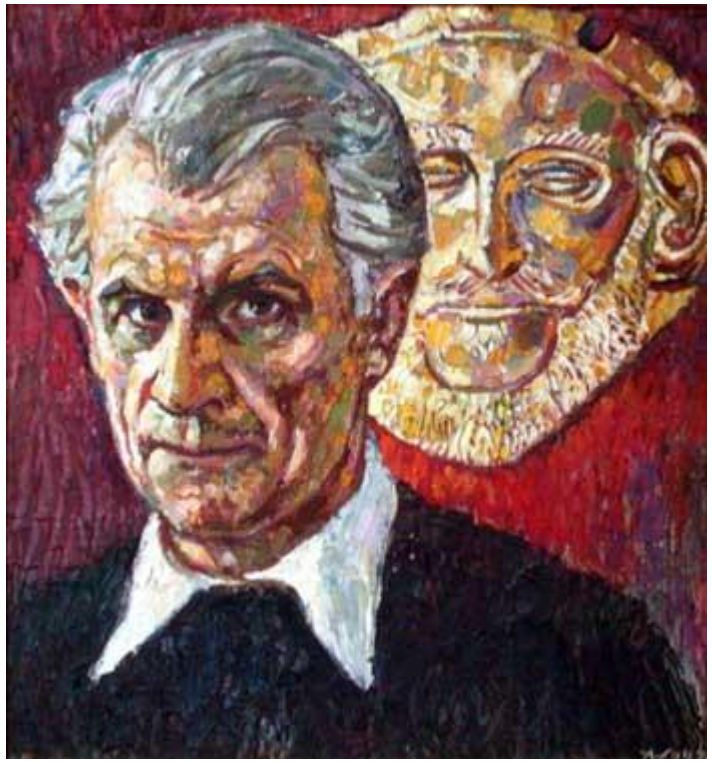

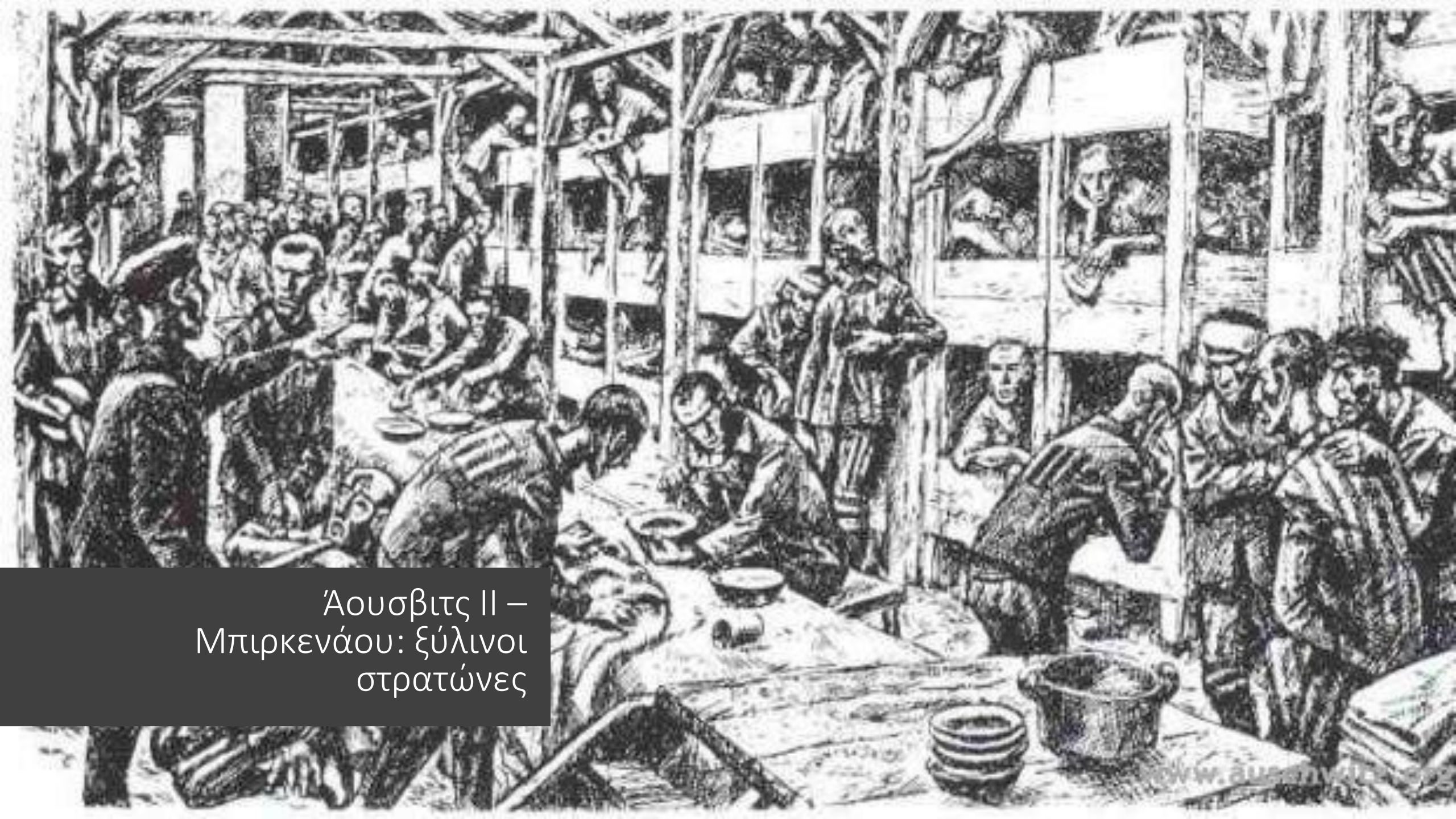

Άουσβιτς ΙΙ – Μπιρκενάου: ξύλινοι στρατώνες

Eli Leskley: «Μέτρημα κεφαλιών» (κομμάτι από το αυθεντικό)

Εβραίος καλλιτέχνης γεννημένος το 1911 στην Τσεχία. Επέζησε από το στρατόπεδο Τερεζίν, όπου φυλακίστηκε και όπου ζωγράφισε 70 σχέδια για τη ζωή εκεί. Για να μη θέσει σε κίνδυνο τη δική του ζωή και της γυναίκας του έκοβε σε κομματάκια τις χιουμοριστικές ζωγραφιές του και τις έκρυβε για να μην τις ανακαλύψουν οι Ναζί. Μετά τον πόλεμο τις πήρε μαζί του στο Ισραήλ. Μέσα στην πρώτη δεκαετία επανένωσε τα κομμάτια και ξαναζωγράφισε τους πίνακες με καλύτερα υλικά.
Σε πολλά έργα του υπάρχει ειρωνεία.

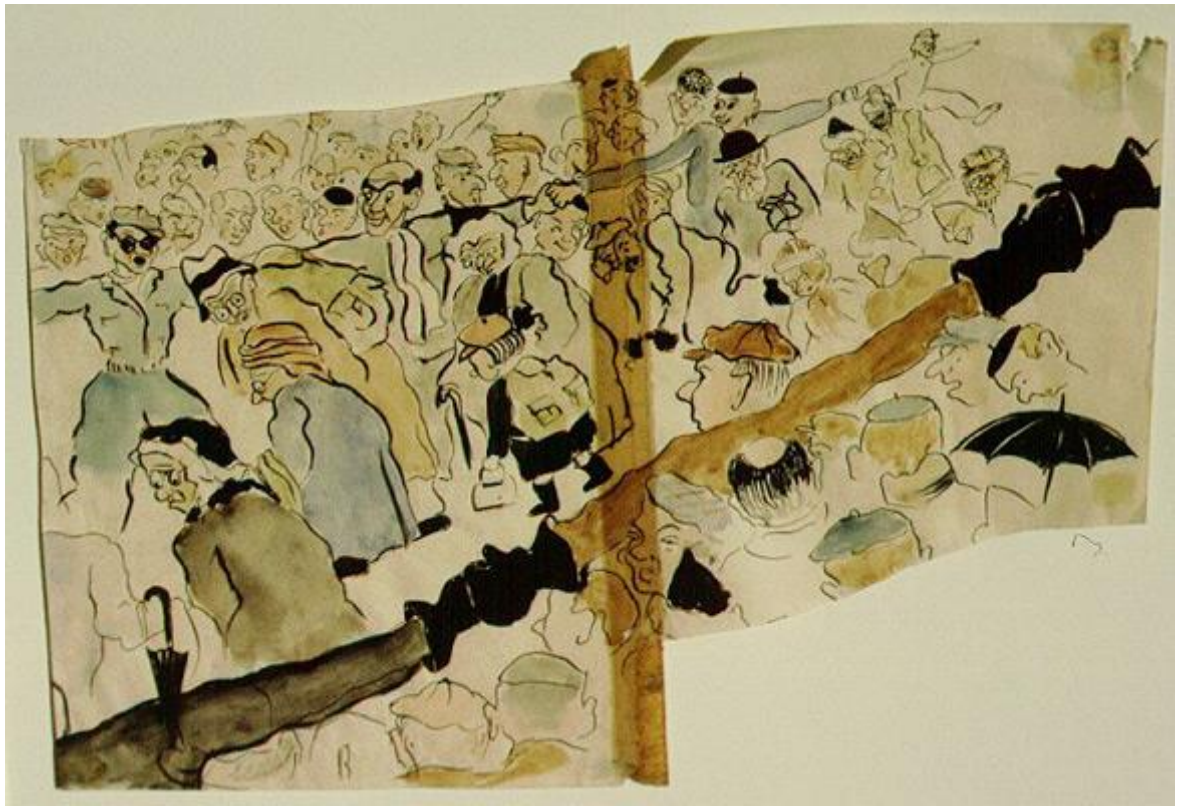

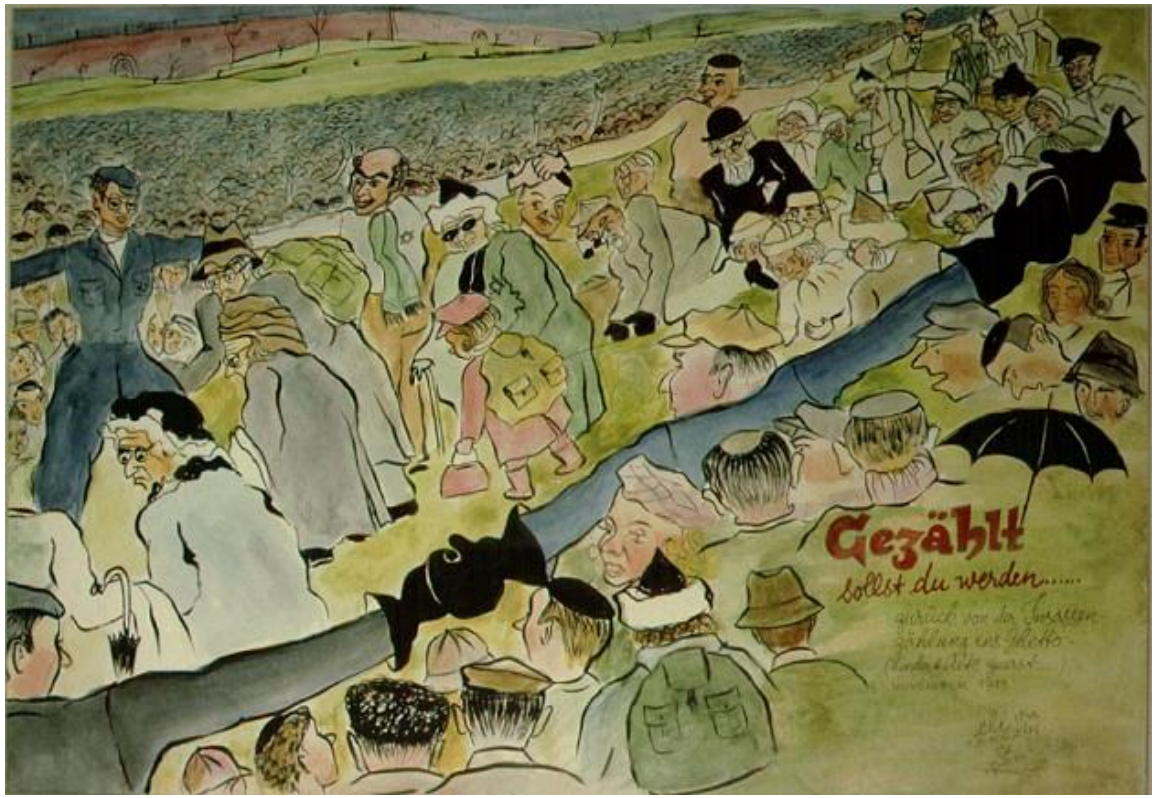

Το πριν (αυθεντικό) και το μετά

Helga Weissová

Draw
What You See

A Child's Drawings from Theresienstadt/Terezín

Deutsch · Česky · English

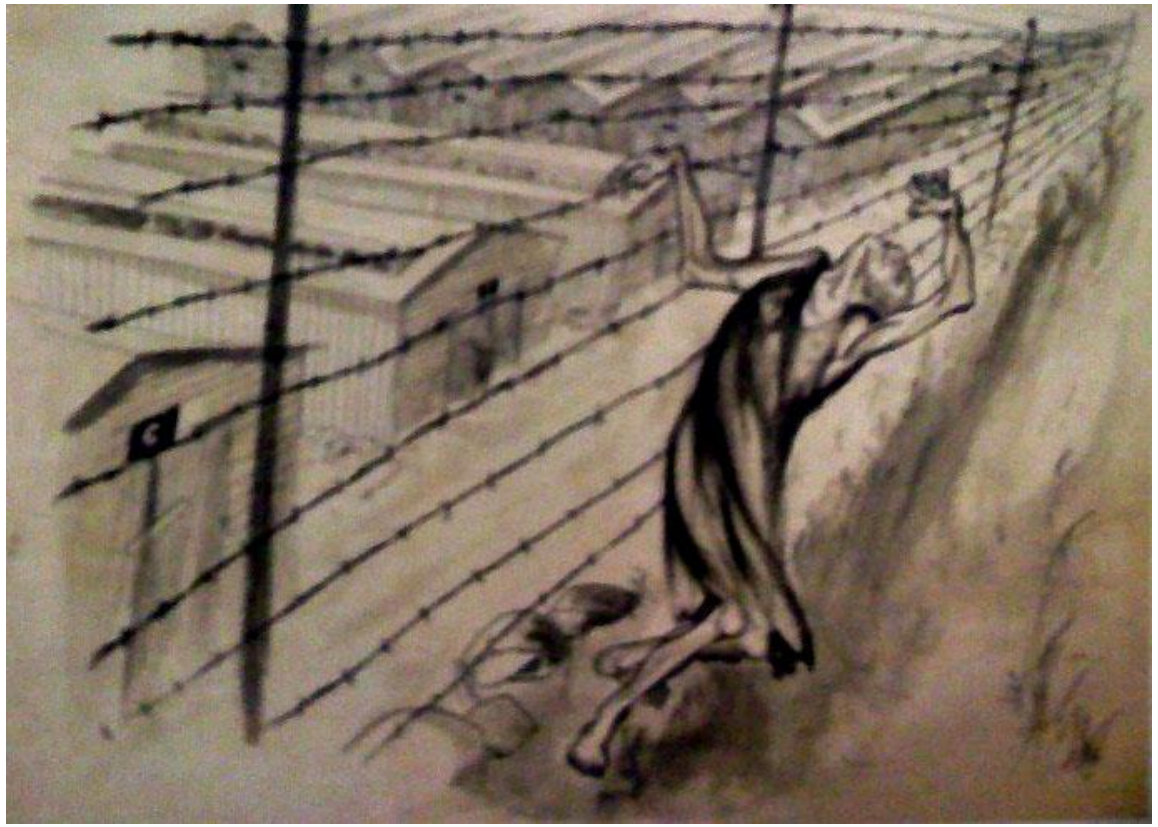

Helga Weissová-Hošková: Τσέχα Εβραία έγραψε ημερολόγιο με λόγια και εικόνες για τη ζωή στο γκέτο Τερεζίν, όπου έζησε ως παιδί.

Walter Spitzer (1927-)

- Πολωνο-Εβραίος, κρατούμενος των Ναζί στο Άουσβιτς στα 16 του.
- Η ζωή του σώθηκε χάρη στη ζωγραφική. Τους τελευταίους μήνες του πολέμου ήταν κρατούμενος στο στρατόπεδο συγκέντρωσης του Μπούχενβαλντ και κλήθηκε για να παρουσιαστεί μπροστά στον Γερμανό πολιτικό κρατούμενο που ήταν υπεύθυνος για τον στρατώνα του. Το όνομά του ήταν στη λίστα των κρατουμένων που θα στέλνονταν την επομένη σε στρατόπεδο εργασίας, πράγμα που σήμαινε σίγουρο θάνατο. Ο αντιναζιστής, όμως, του στρατοπέδου είπε ότι θα αφαιρέσει το όνομά του υπό έναν όρο: έπρεπε να ορκιστεί ότι αν επιζούσε θα μιλούσε με τα πινέλα του για όλα όσα είδε.

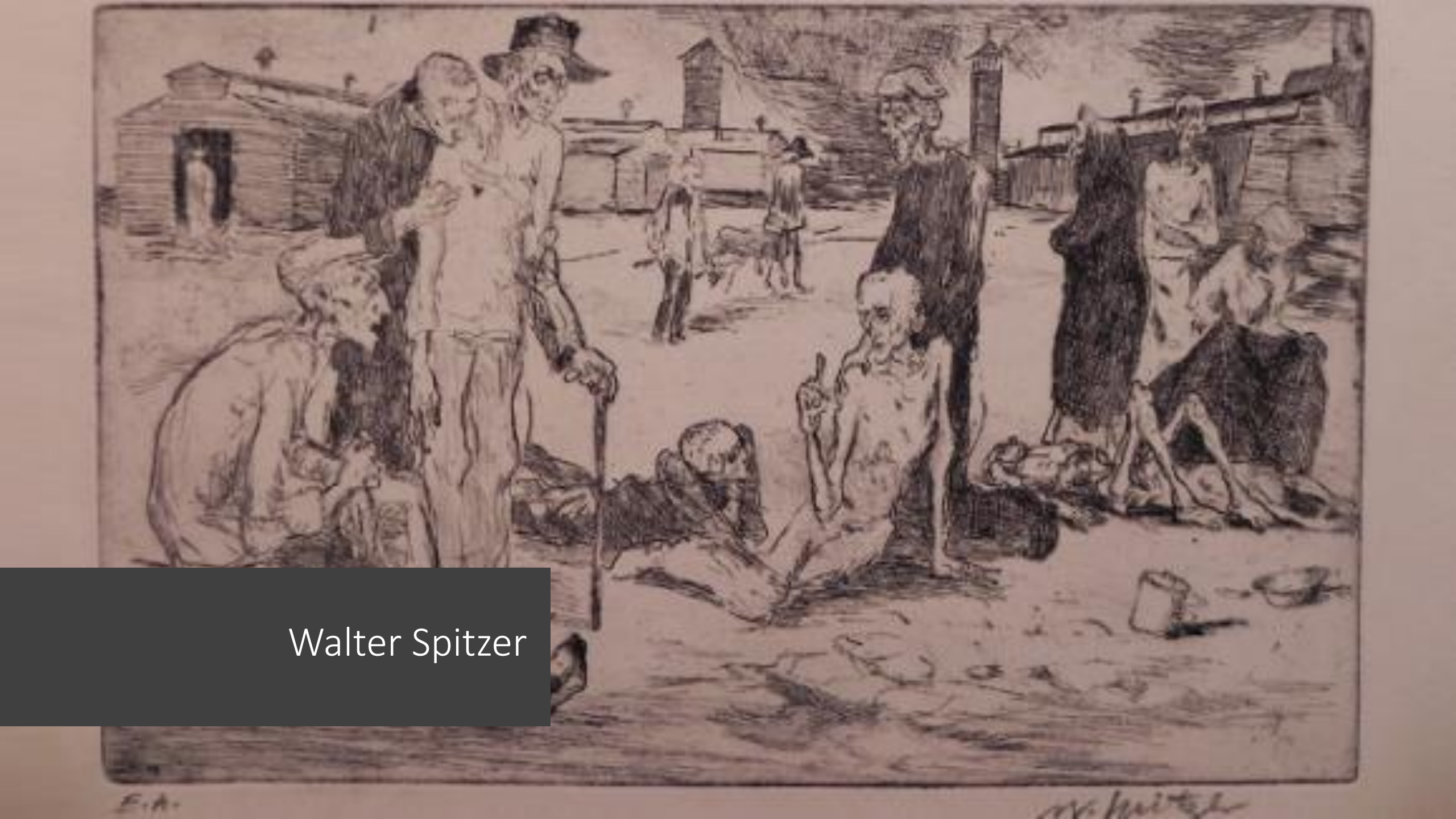

Walter Spitzer

Ella Liebermann (1927-1998),

- Εβραία, γεννημένη στο Βερολίνο. Το 1938 η οικογένεια στάλθηκε στην Πολωνία, όπου από το 1943 κρύβονταν σ' έναν λάκκο που είχαν σκάψει κοντά στο σπίτι τους. Τελικά συνελήφθησαν (ο αδελφός της εκτελέστηκε επειδή δεν τους πρόδωσε) και στάλθηκαν στο Άουσβιτς. Ο πατέρας της θανατώθηκε αμέσως. Εκείνη επιβίωσε μαζί με την μητέρα της χάρη στο ταλέντο της στη ζωγραφική, ζωγραφίζοντας υποχρεωτικά πορτραίτα Γερμανών. Συμμετείχε στην πορεία θανάτου του Ιανουαρίου 1945, έφθασαν στο στρατόπεδο Neustadt, απ' όπου απελευθερώθηκαν. Παντρεύτηκε και αποφάσισε με τον άντρα της να μεταφερθούν στο Ισραήλ, το πλοίο που τους μετέφερε (1946) το σταμάτησαν οι Εγγλέζοι, που έστειλαν τους Εβραίους πρόσφυγες σε στρατόπεδο στην Κύπρο μέχρι το 1948, οπότε τους επιτράπηκε να πάνε στο Ισραήλ.
- Το 1945 ξεκίνησε να ζωγραφίζει την καθημερινότητά της στο στρατόπεδο.

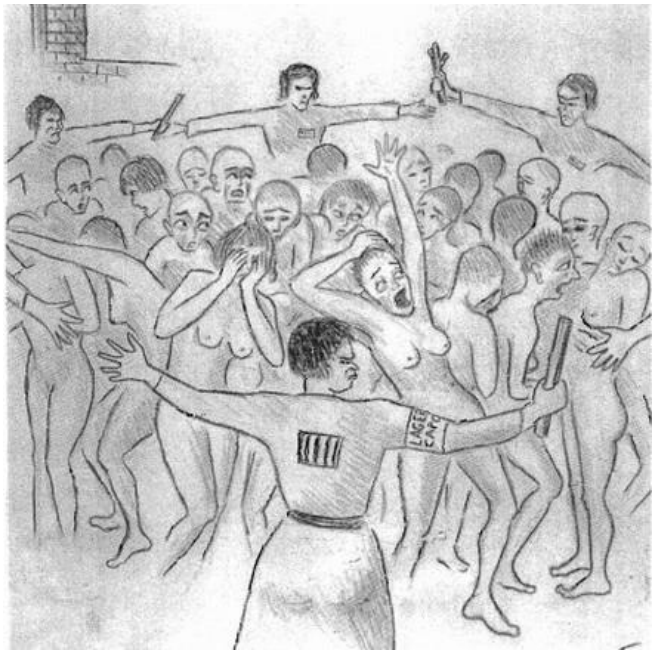

An
MATRATZEN-
INDUSTRIE
BERLIN

Ghetto Fighters' House
Kindermord auf der
der Mutter

Yehuda Bacon (1929 -)

- Εβραίος της Τσεχοσλαβακίας. Φυλακίστηκε 13 χρονών στο Τερεζίν, μεταφέρθηκε με τον πατέρα του στο Άουσβιτς. Μόνο ο ίδιος επέζησε. Στα δεκάξι του ζωγράφισε το πορτραίτο του πατέρα του να αναδύεται από το κρεματόριο.

«Στη μνήμη της μεταφοράς Τσέχων στους θαλάμους αερίων», 1945

Wladyslaw Siwek (1907-1983)

- Πολωνός, σπούδασε στην Ακαδημία Καλών Τεχνών της Κρακοβίας. Συνελήφθη για αντίσταση κατά των Γερμανών, καταδικάστηκε σε καταναγκαστικά έργα και οδηγήθηκε τελικά στο Άουσβιτς.
- Και αυτόν τον χρησιμοποίησαν οι Ναζί για να ζωγραφίζει πορτρέτα αξιωματούχων και των οικογενειών τους, αλλά και τοπία, κυνηγετικές σκηνές και να κάνει καλλιγραφία. Αλλά βρήκε την ευκαιρία να φιλοτεχνήσει πορτρέτα 2.000 συγκρατουμένων του.
- Σώθηκε και από την πορεία θανάτου στην οποίαν εξαναγκάστηκε όταν έφθαναν οι σύμμαχοι και επέστρεψε στην Πολωνία, όπου ζωγράφισε περί τα 50 έργα από τις εμπειρίες του στα στρατόπεδα.

«Πριν οδηγηθούν στους θαλάμους αερίων»

«Η επιλογή των προσωπικών αντικειμένων των νεοαφιχθέντων στο Άουσβιτς»

Isaac Celnikier (1923-)

- Πολωνο-Εβραίος της Βαρσοβίας. Από το 1934 μέχρι το 1938 ζούσε στο ορφανοτροφείο του σπουδαίου γιατρού και παιδαγωγού Γιάνους Κόρτσακ, που του ενίσχυσε το καλλιτεχνικό του ταλέντο. Το 1939 κατέφυγε στο Bialystok με τη μητέρα και την αδελφή του. Δούλευε στο ατελιέ αντιγραφών για τους Γερμανούς. Μεταφέρθηκε στο Άουσβιτς το 1943.
- Τον Απρίλη του 1945 ένας Γερμανός τον χτύπησε με μια σφαίρα στο πόδι. Κατέφυγε σ’ ένα καμιόνι με ετοιμοθάνατους. Τρεις μέρες μετά τον βρήκαν οι Αμερικανοί ανάμεσα στα πτώματα.

Isaac Celnikier: Μπιρκενάου

Νταβίντ Ολέρ (David Olère, 1902-1985), Πολωνογάλλος Εβραίος ζωγράφος

- Ο Ολέρ συνελήφθη τον Φεβρουάριο του 1943 από τη γαλλική αστυνομία και στάλθηκε αρχικά στο στρατόπεδο Ντρανσύ και λίγο αργότερα στο Άουσβιτς μαζί με άλλους 1000 Εβραίους.
- Ήταν ανάμεσα στους 119 που επιλέχθηκαν για εργασία. Οι υπόλοιποι οδηγήθηκαν κατευθείαν στους θαλάμους αερίων. (Από τους 119 μόνον 6 επέζησαν τελικά.)
- Πήρε τον αριθμό 106144 και τοποθετήθηκε στο τάγμα εργασίας *Sonderkommando* στο Μπιρκενάου, που αποτελούνταν από κρατούμενους οι οποίοι υποχρεώνονταν να αδειάσουν τους θαλάμους αερίων, να μαζεύουν τα πτώματα, να αφαιρούν τα δόντια, κλπ., καταδικασμένοι κι αυτοί εντέλει σε θάνατο.

«Για μια κόρα ψωμιού», 1946

ενώ τον χρησιμοποιούσαν και ως ζωγράφο και καλλιγράφο, που έγραφε και διακοσμούσε τα γράμματα των SS.

Ο Νταβίντ Ολέρ απεικονίζει τον εαυτό του να γράφει γράμματα για τους Ναζί και να τα διακοσμεί με λουλούδια με αντάλλαγμα μια κόρα ψωμιού.

Νταβίντ Ολέρ: «Ράδιο BBC»

Επειδή ήταν πολύγλωσσος (μιλούσε Πολωνικά, Ρωσικά, Εβραϊκά, Γαλλικά, Αγγλικά, Γερμανικά), οι Γερμανοί τον χρησιμοποιούσαν και ως διερμηνέα (μετέφραζε τις ειδήσεις του BBC).

Εδώ ο ίδιος σε ρόλο διερμηνέα.

- Ξεκίνησε να ζωγραφίζει στο Άουσβιτς στη διάρκεια των τελευταίων ημερών του στρατοπέδου, όταν οι SS έγιναν λιγότερο προσεκτικοί. Η δουλειά του έχει ιδιαίτερη αξία και ως ντοκουμέντο, καθώς δεν υπάρχουν φωτογραφίες από όσα λάμβαναν χώρα στους θαλάμους αερίων και στα κρεματόρια και ο Ολέρ ήταν ο μόνος ζωγράφος που είχε δουλέψει σ’ αυτούς τους χώρους ως μέλος των *Sonderkommando* και επέζησε. Ήταν ο πρώτος μάρτυρας που έκανε σχέδια για να εξηγήσει πώς δούλευαν τα κρεματόρια. Τα έργα του χρησιμοποιήθηκαν ως πειστήρια της ύπαρξης των θαλάμων αερίων σε δίκες ναζιστών.
- Ο Ολέρ αισθάνθηκε υποχρεωμένος να απεικονίσει ό,τι έγινε στο Άουσβιτς. Εξέθεσε τη δουλειά του στις ΗΠΑ και στο Παρίσι. Σταμάτησε να ζωγραφίζει το 1962 (είχε ολοκληρώσει την αποστολή του) και πέθανε το 1985.

- *«Συχνά στους πίνακές του είναι και ο ίδιος παρών ως πρόσωπο-φάντασμα (με το νούμερό του στο πουκάμισο ή στο χέρι: 106144), που επιπλέει στο παρασκήνιο του θέματός του. Μια σιωπηλή παρουσία, ένας πικραμένος μάρτυρας που παρατηρεί τις απάνθρωπες σκηνές που δεν θα μπορούσαν ποτέ να διαγραφούν από τη μνήμη του.»* (Στέλλα Μουζακιώτου)

Νταβίντ Ολέρ: «Το φαγητό του νεκρού για τους ζωντανούς»

Είναι ο ίδιος ο ζωγράφος που μαζεύει τροφή αφημένη κοντά στα δωμάτια όπου γδύνονταν για το κρεματόριο ΙΙΙ του Μπίρκεναου, ώστε να την πετάξει πάνω από τον φράχτη στις κρατούμενες του στρατοπέδου γυναικών.
Το νούμερο εδώ φαίνεται στο χέρι του, αλλά και σαν υπογραφή, όπως και σε άλλα έργα.

Νταβίντ Ολέρ: Η πειραματική ένεση», 1945

Απεικονίζεται ο ακόμη άγνωστος δρ. Μένγκελε να πρόκειται να κάνει ένεση υπό το βλέμμα των τρομοκρατημένων κρατούμενων. Κι εδώ ο κρατούμενος που εξετάζεται είναι ο ίδιος ο ζωγράφος. Αναφορά στα συχνά ιατρικά πειράματα.
Αξιοσημείωτες οι διαφορετικές αντιδράσεις των προσώπων.

«Ο Νταβίντ Ολέρ τιμωρημένος»

Το στενό κελί δεν επιτρέπει στον Ολέρ να καθίσει, να ξαπλώσει ή να σηκωθεί στις 48 ώρες της τιμωρίας του. Δίπλα, διαδραματίζονται τα καθημερινά…
Η τεχνική της ακτινογραφίας – βλέπουμε μέσα από τους τοίχους του κελιού.
Δεν βλέπουμε στο μυαλό του κρατουμένου (ποιες μπορεί να είναι οι σκέψεις του;)

Νταβίντ Ολέρ: «Η άφιξη ενός κονβόι»

Ένα νέο κονβόι φθάνει στο βάθος, ενώ οι έγκλειστοι παλεύουν με ένα κάρο που μεταφέρει πτώματα από προηγούμενη άφιξη. Η ατελείωτη ροή του θανάτου.

Νταβίντ Ολέρ: «Τα τελευταία τους βήματα»

Τρεις «Μουσουλμάνοι» (*Muselmänner)* υποβαστάζουν ο ένας τον άλλον οδεύοντας προς το θάλαμο αερίων. «Μουσουλμάνοι» ήταν ορολογία του στρατοπέδου για όσους η φυσική ή πνευματική τους κατάσταση τους καθιστούσε υποψήφιους για «επιλογή» (υπέφεραν από πείνα και εξάντληση).

Νταβίντ Ολέρ, Σχέδια

«Τα τελευταία τους βήματα»

Οι τρεις «Μουσουλμάνοι» σε σχέδιο
Το κτίριο που επικρατεί στο τοπίο
Το παράδοξο σχήμα του σταυρού
Η απόδοση της μεταξύ τους αφοσίωσης

Άουσβιτς ΙΙ – Μπίρκεναου: φάλαγγα μεταφερόμενων στο εν λειτουργία κρεματόριο ΙΙΙ. Το φορτηγό με το σταυρό (το σήμα του Ερυθρού Σταυρού) μετέφερε τα κουτιά με το αέριο ZYKLON B (Κυκλώνας Β), που είχε τη μορφή μικρών κρυσταλλικών ακανόνιστων σφαιριδίων. Επειδή όταν ερχόταν σε επαφή με τον ατμοσφαιρικό αέρα, απελευθέρωνε αέριο υδροκυάνιο, φυλασσόταν σε μεταλλικά αεροστεγή δοχεία.

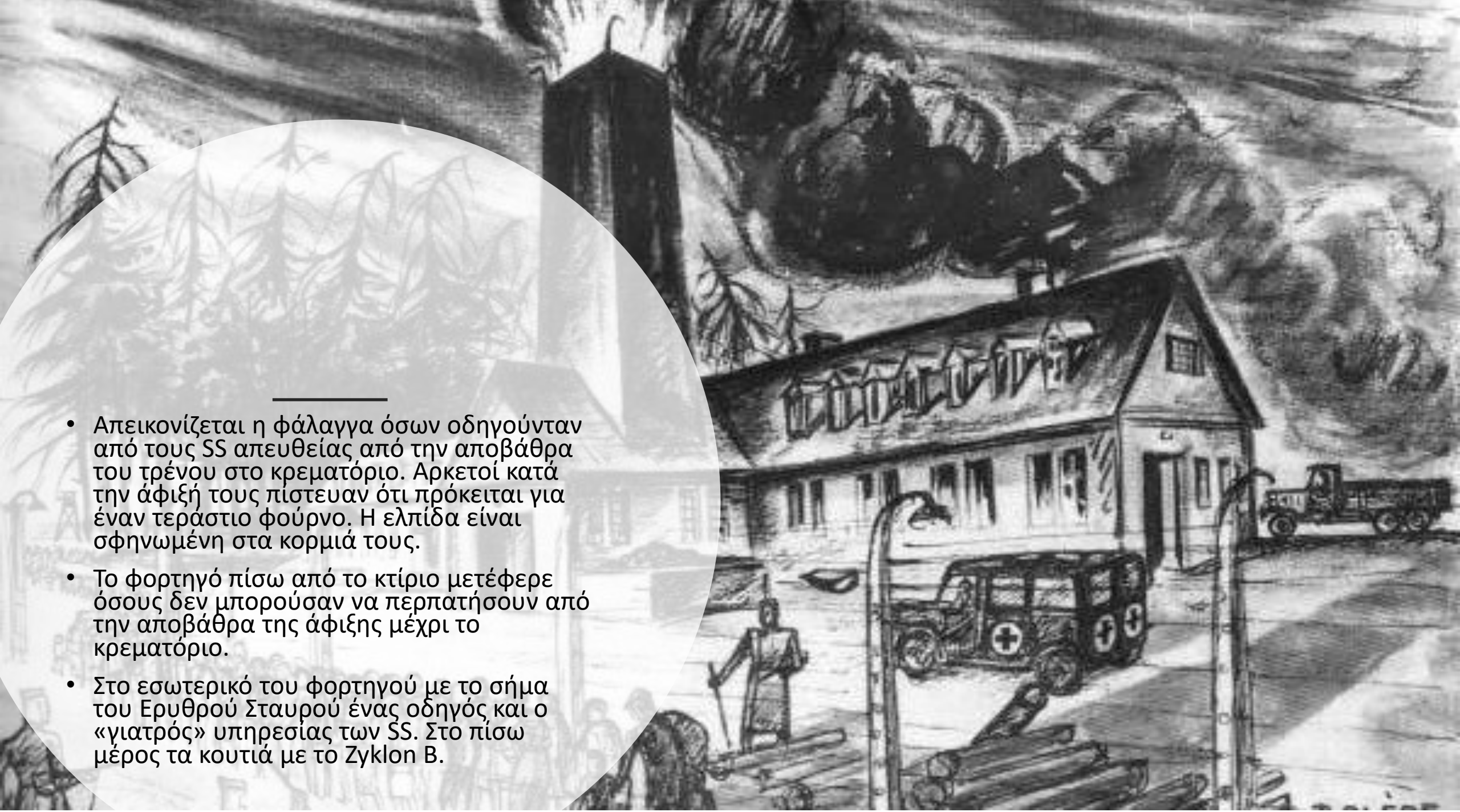

- Απεικονίζεται η φάλαγγα όσων οδηγούνταν από τους SS απευθείας από την αποβάθρα του τρένου στο κρεματόριο. Αρκετοί κατά την άφιξή τους πίστευαν ότι πρόκειται για έναν τεράστιο φούρνο. Η ελπίδα είναι σφηνωμένη στα κορμιά τους.
- Το φορτηγό πίσω από το κτίριο μετέφερε όσους δεν μπορούσαν να περπατήσουν από την αποβάθρα της άφιξης μέχρι το κρεματόριο.
- Στο εσωτερικό του φορτηγού με το σήμα του Ερυθρού Σταυρού ένας οδηγός και ο «γιατρός» υπηρεσίας των SS. Στο πίσω μέρος τα κουτιά με το Zyklon B.

Σλόμο Βενέτσια: «*Sonderkommando, μέσα από την κόλαση των θαλάμων αερίων*», 2008, Πατάκης

- *«Κάθε φορά που έφτανε ένα νέο κονβόι. Οι άνθρωποι έμπαιναν από τη μεγάλη πύλη του κρεματορίου και κατευθύνονταν προς την υπόγεια σκάλα που οδηγούσε στα αποδυτήρια. Ήταν τόσοι πολλοί που η ουρά των ανθρώπων μάκραινε σαν ένα μεγάλο φίδι. Οι πρώτοι είχαν μπει και οι τελευταίοι ήταν ακόμα εκατό μέτρα πιο πίσω. Μετά τη διαλογή στη ράμπα, πρώτοι στέλνονταν οι γυναίκες, τα παιδιά και οι γέροι και μετά ακολουθούσαν οι άντρες. Μετά τη διαλογή στη ράμπα, υπήρχαν αριθμημένες κρεμάστρες κατά μήκος του τοίχου και μικροί πάγκοι για να γδύνονται. Για να τους ξεγελάσουν περισσότερο, οι Γερμανοί τους έλεγαν να προσέχουν μην ξεχάσουν τους αριθμούς, για να μπορούν να βρουν τα υπάρχοντά τους βγαίνοντας από το «λουτρό»…*

Αφού είχαν γδυθεί, οι γυναίκες έμπαιναν στο θάλαμο αερίων και περίμεναν, πιστεύοντας ότι βρίσκονται σε λουτρό βλέποντας την κεφαλή του ντουζ πάνω από τα κεφάλια τους…

Κι έπειτα, τελικά, ερχόταν ο Γερμανός με το αέριο. Έπαιρνε μαζί του δύο κρατουμένους των Sonderkommando για να σηκώσουν απ' έξω τον φεγγίτη, πάνω από το θάλαμο αερίων, κι απ' αυτό το άνοιγμα διοχέτευε το Κυκλώνιο Β…

Αυτό κρατούσε δέκα με δώδεκα λεπτά και μετά δεν ακουγόταν ο παραμικρός θόρυβος, ζώσα ψυχή. Ένας Γερμανός ερχόταν να ελέγξει ότι όλοι ήταν νεκροί κοιτάζοντας από το «ματάκι» που ήταν τοποθετημένο στη χοντρή πόρτα. Μόλις βεβαιωνόταν ότι όλοι ήταν πράγματι νεκροί, άνοιγε την πόρτα και έφευγε αμέσως, αφού είχε ανοίξει πρώτα τον εξαερισμό…»

«Επιλογή για τον θάλαμο αερίων»
ή
«Ένας τελευταίος θηλασμός», 1947

«Στα ντους» (Μπαίνοντας στον θάλαμο αερίων)

- Τα θύματα μπαίνουν στο κρεματόριο ΙΙΙ. Φθάνουν στο δωμάτιο όπου γδύνονται.
- Στη συνέχεια οι SS υποχρεώνουν τις γυναίκες και τα παιδιά να μπουν στον θάλαμο.
- Η παραπλάνηση
- Τους ξεγελούν ισχυριζόμενοι ότι ένα απολυμαντικό μπάνιο είναι απαραίτητο προκαταρτικό βήμα για να εισέλθουν στο στρατόπεδο.
- Τους ζητούν να κάνουν όσο το δυνατόν πιο γρήγορα, γιατί τους περιμένει ένα ζεστό ποτό αμέσως μετά.
- Επίσης τους ζητούν να φροντίσουν για την καλή τακτοποίηση των πραγμάτων τους, να δέσουν τα ζευγάρια των παπουτσιών με τα κορδόνια τους για να μη χαθούν και να θυμούνται πού τα έβαλαν.
- Πάγκοι και κρεμάστρες υπάρχουν κατά μήκος του διαδρόμου και γύρω στύλοι υποστήριξης.

«Στον θάλαμο αερίων»

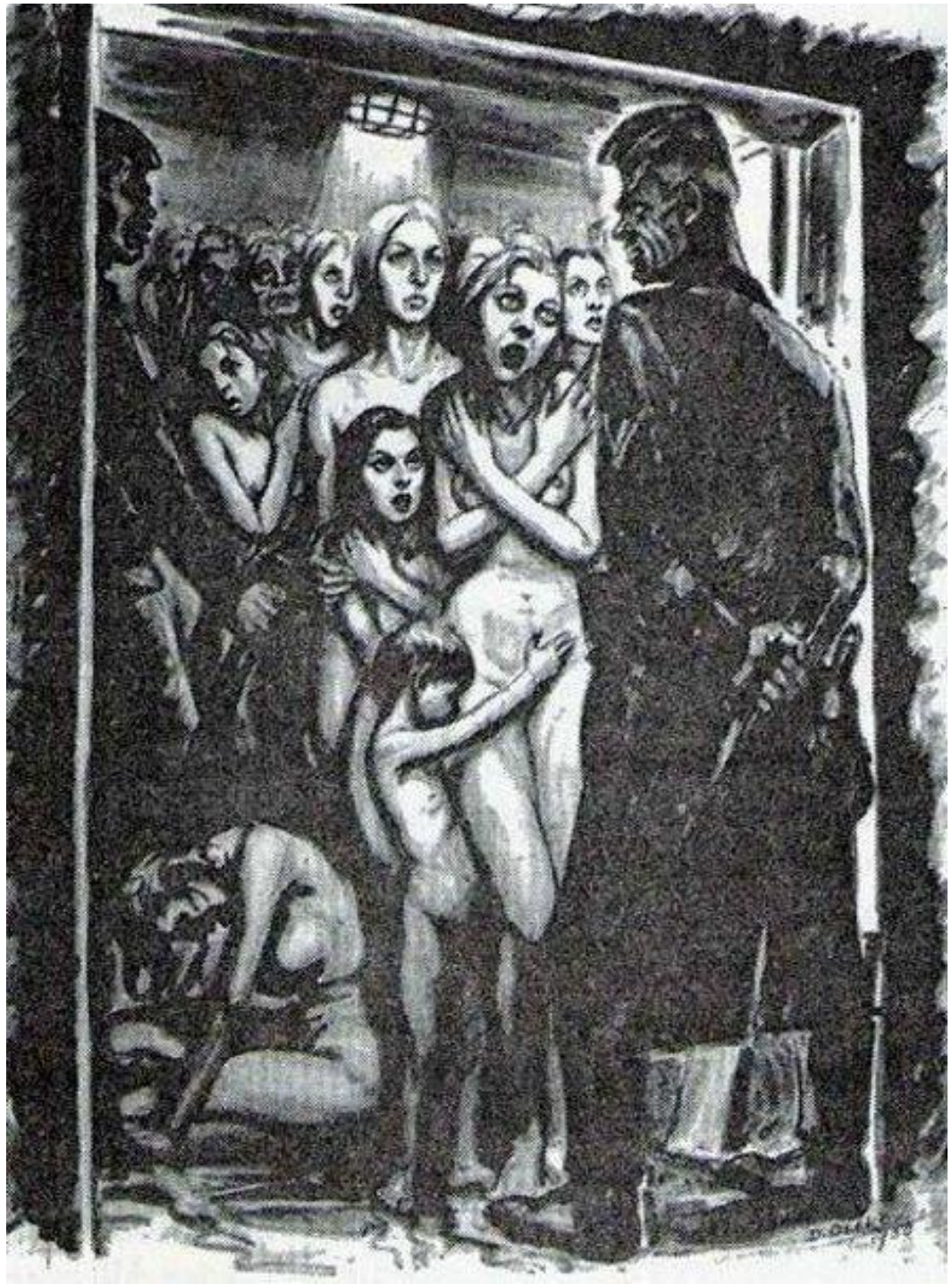

Νταβίντ Ολέρ: «Θάλαμος αερίων

Κάτω δεξιά διακρίνεται η συσκευασία του αερίου με την ετικέτα «Zyklon B».

Σλόμο Βενέτσια: «*Sonderkommando, μέσα από την κόλαση των θαλάμων αερίων*», 2012

- «*Δεν τα είχα πει ποτέ ως τώρα αυτά. Είναι τόσο δυσβάσταχτο, τόσο θλιβερό, που δυσκολεύομαι να αναφερθώ σε αυτές τις εικόνες των θαλάμων αερίων. Βρίσκαμε ανθρώπους με τα μάτια βγαλμένα από τις κόγχες από την προσπάθεια που έκανε ο οργανισμός τους να παραμείνουν ζωντανοί. Άλλοι αιμορραγούσαν από παντού ή ήταν καλυμμένοι με ακαθαρσίες, δικές τους ή άλλων. Υπό το σοκ των αερίων και του φόβου, συχνά τα θύματα απέβαλλαν ό,τι είχαν μέσα στον οργανισμό τους. Κάποια σώματα ήταν κατακόκκινα, άλλα χλωμά, το καθένα αντιδρούσε διαφορετικά. Όλα όμως είχαν υποφέρει πεθαίνοντας. Καμιά φορά νομίζουμε ότι ο κόσμος πέθαινε με το που διοχετεύονταν τα αέρια. Το θέμα δεν είναι ότι πέθαιναν, αλλά πώς πέθαιναν… Τους βρίσκαμε γαντζωμένους τον έναν πάνω στον άλλο, καθώς όλοι προσπαθούσαν απελπισμένα να αναπνεύσουν. […] Το θέαμα που αντικρίζαμε ανοίγοντας την πόρτα δεν το χωράει ο ανθρώπινος νους, ήταν φρικτό.*
- *…Τις πρώτες μέρες, παρά την πείνα που με βασάνιζε, δυσκολευόμουν να βάλω στο στόμα μου το ξεροκόμματο που μας μοίραζαν. Η μυρωδιά δεν έλεγε να φύγει από τα χέρια μου, κι εγώ ένιωθα λερός από το θάνατο. Με τον καιρό σιγά σιγά τα συνηθίσαμε όλα. Έγιναν ρουτίνα, δε χρειαζόταν να σκεφτόμαστε.»*

«Ο φούρνος», 1945

Ένας ανελκυστήρας φορτίου στο βάθος ανεβάζει επάνω νεκρά κορμιά από την ισόγεια αίθουσα του κρεματορίου ΙΙΙ στο Μπίρκεναου. Η υγρή σκάφη στα δεξιά διευκολύνει να σύρονται τα σώματα στους φούρνους.

«Αδειάζοντας τον θάλαμο αερίων», 1946

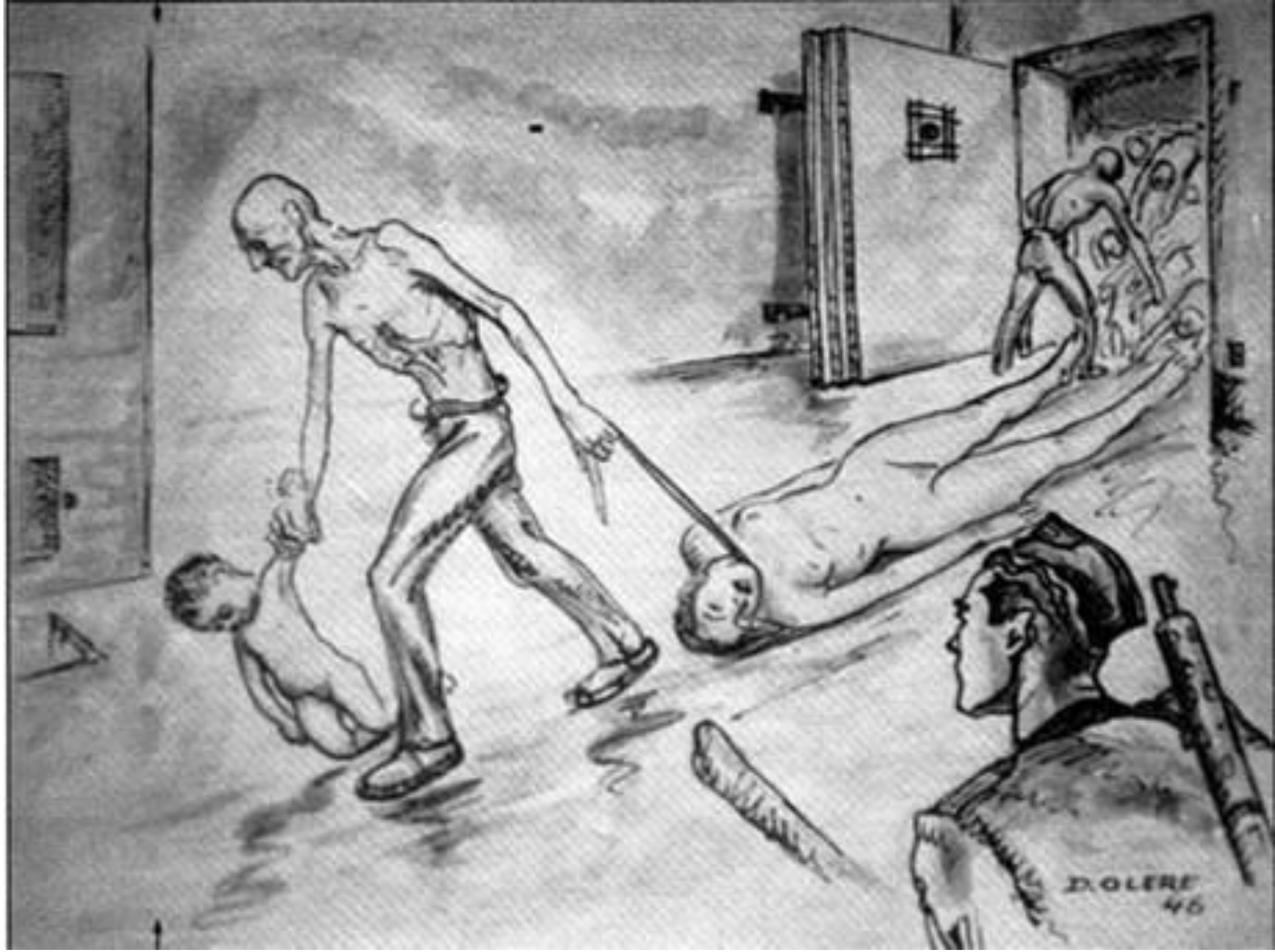

Οι άντρες *Sonderkommando* επί το έργον

Σλόμο Βενέτσια: «*Sonderkommando, μέσα από την κόλαση των θαλάμων αερίων*»

- «*Τότε δεν ήμουν μ’ εκείνους που έπρεπε να βγάζουν τα πτώματα από το θάλαμο, αργότερα όμως χρειάστηκε να το κάνω αρκετές φορές. Όσοι είχαν αυτό το πόστο στην αρχή τραβούσαν τα πτώματα από τα χέρια, πολύ γρήγορα όμως τα χέρια τους λερώνονταν και γλιστρούσαν. Για να μην αγγίζουν λοιπόν απευθείας τα σώματα, είχαν σκεφτεί να χρησιμοποιούν ένα πανί. Κι αυτό όμως έπειτα από λίγο μούσκευε και βρόμιζε. Έπρεπε να βρουν άλλη λύση. Κάποιοι προσπάθησαν να τα σύρουν με μια ζώνη, κάτι όμως που έκανε τη δουλειά ακόμα πιο κουραστική, καθώς έπρεπε να τη λύνουν και να τη δένουν κάθε φορά. Τελικά το απλούστερο ήταν να χρησιμοποιούν ένα μπαστούνι για να τραβάνε τα πτώματα απ’ το σβέρκο. Αυτό μπορούμε να το δούμε σ’ ένα από τα σκίτσα του Νταβίντ Ολέρ. Και βέβαια μπαστούνια υπήρχαν άφθονα, με όλους τους ηλικιωμένους που κατέληγαν εκεί. Τουλάχιστον έτσι δε χρειαζόταν να σέρνουμε τα πτώματα απ’ τα χέρια. Και αυτό ήταν πολύ σημαντικό για μας. Όχι τόσο γιατί ήταν πτώματα, αυτό … πες το συνηθίζαμε, αλλά να, ήταν που δεν είχαν πεθάνει γαλήνια. Ο θάνατός τους ήταν άσχημος, βρομερός. Ένας θάνατος βιασμένος, δύσκολος και διαφορετικός για τον καθένα.*»

Οι άντρες του τάγματος εργασίας Sonderkommando κόβουν τα μαλλιά και αφαιρούν τα χρυσά δόντια από τους νεκρούς μετά το κρεματόριο.

David Olère: «Θάβοντας ό,τι απέμεινε από ένα παιδί», 1947

Το πρώτο καθήκον του Ολέρ στο Άουσβιτς ήταν να θάβει πτώματα. Κι εδώ φαίνεται ο αριθμός του 106144 τόσο στο χέρι του όσο και στο πουκάμισό του.
Σύγκριση των δυο μορφών, ερμηνεία της κίνησης του χεριού, το άθαφτο χέρι αριστερά στραμμένο ψηλά…

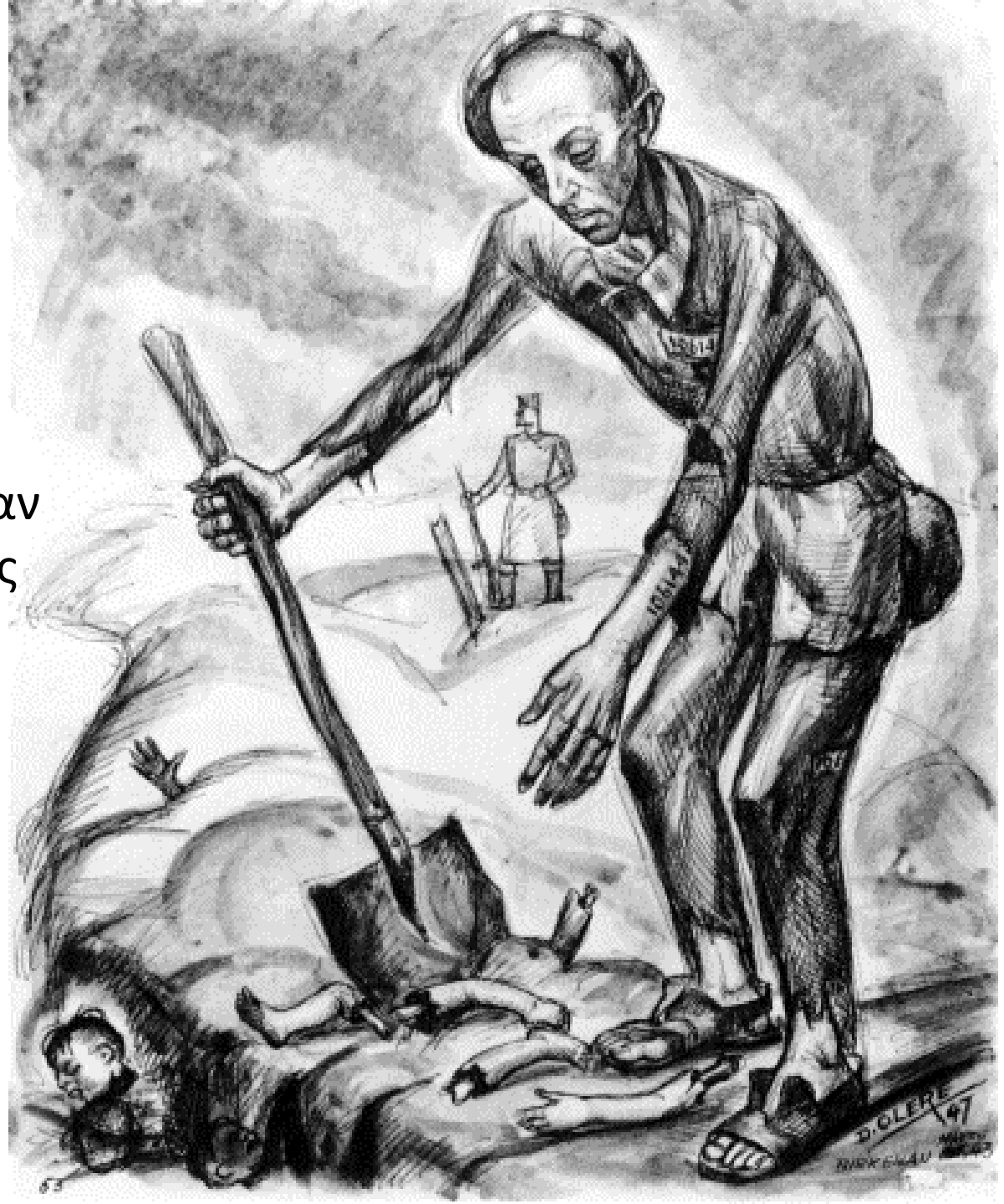

«Ένας SS πετά ζωντανό παιδί στο καμίνι»

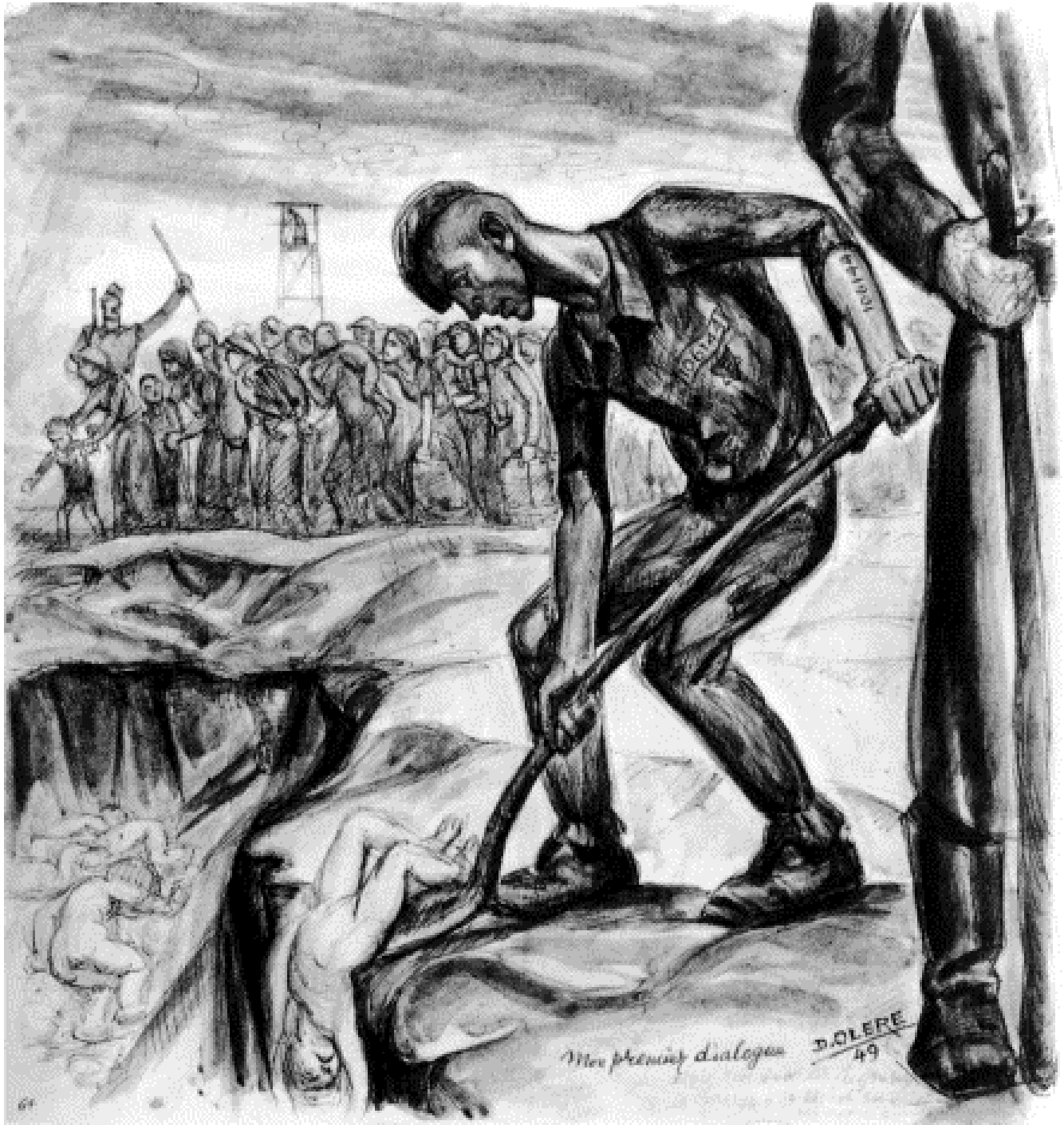

«Ο πρώτος μου διάλογος», 1949

Υπότιτλος:
«Είναι κι αυτά υπεύθυνα για τον πόλεμο;»
«Ναι, αυτός είναι ο πόλεμος»

«Φεύγοντας για εργασία»

Έγκλειστοι του στρατοπέδου οδεύουν έξω από το στρατόπεδο για δουλειά διαβαίνοντας ανάμεσα από θύματα των Ναζί.

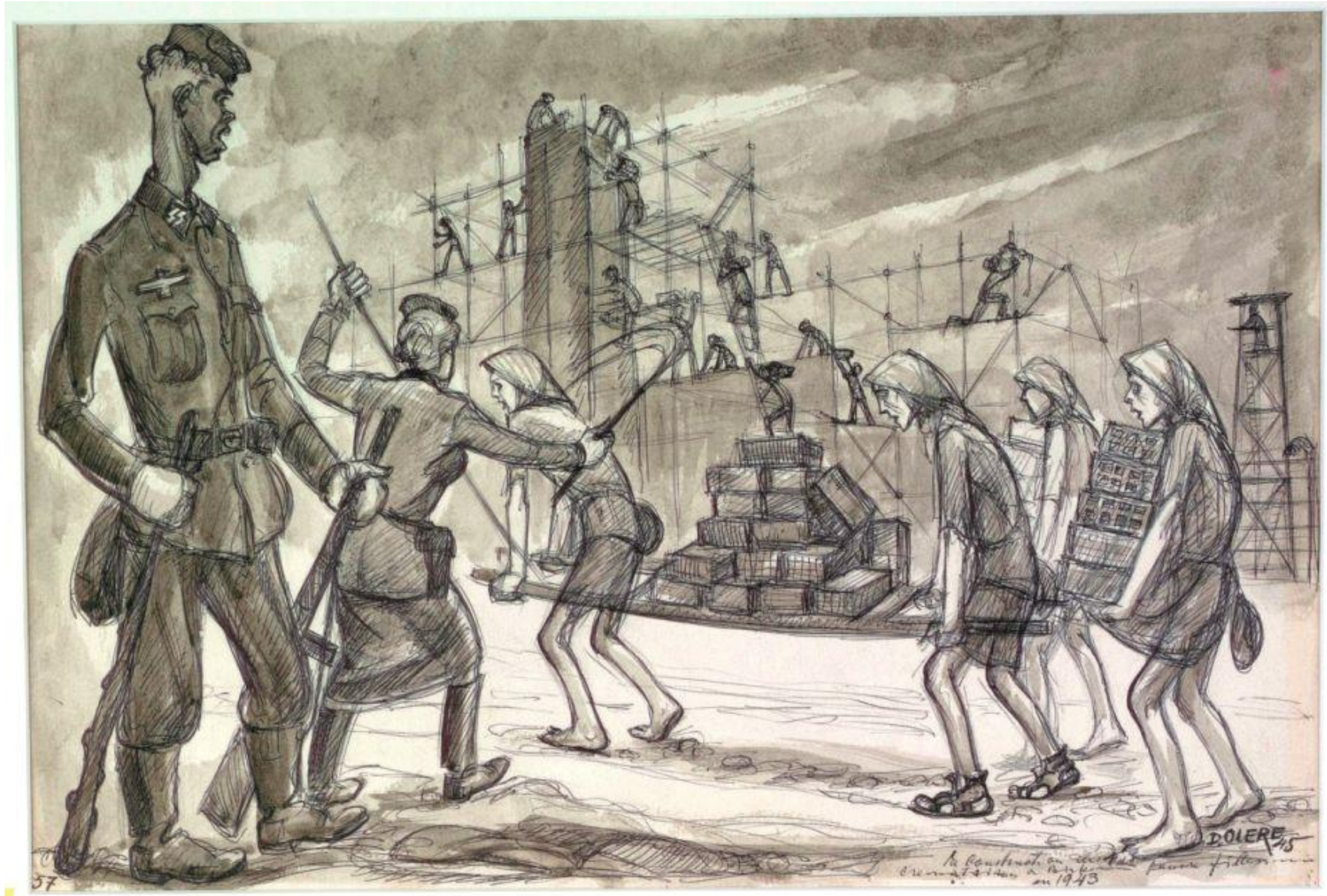
D.OLERE 45
la construction des
en 1943

Και πολλά συμβολικά έργα

- «Η εξέγερση των Sonderkommando στο Άουσβιτς Μπιρκενάου»

Νταβίντ Ολέρ: «Η εξόντωση των αθώων»

Υπάρχουν όλα τα συστατικά του στρατοπέδου εξόντωσης: τα πτώματα, η απελπισία, η μοίρα του θανάτου, οι αποστεωμένοι, τα πιο αθώα θύματα - οι γυναίκες και τα παιδιά, τα συρματοπλέγματα…
Σε πρώτο πλάνο ο SS, κυρίαρχος, τρομακτικός, με πρόσωπο θανάτου (σα νεκροκεφαλή).
Υπάρχουν ακόμη δυο μορφές που εκπροσωπούν τον καταδικασμένο λαό.

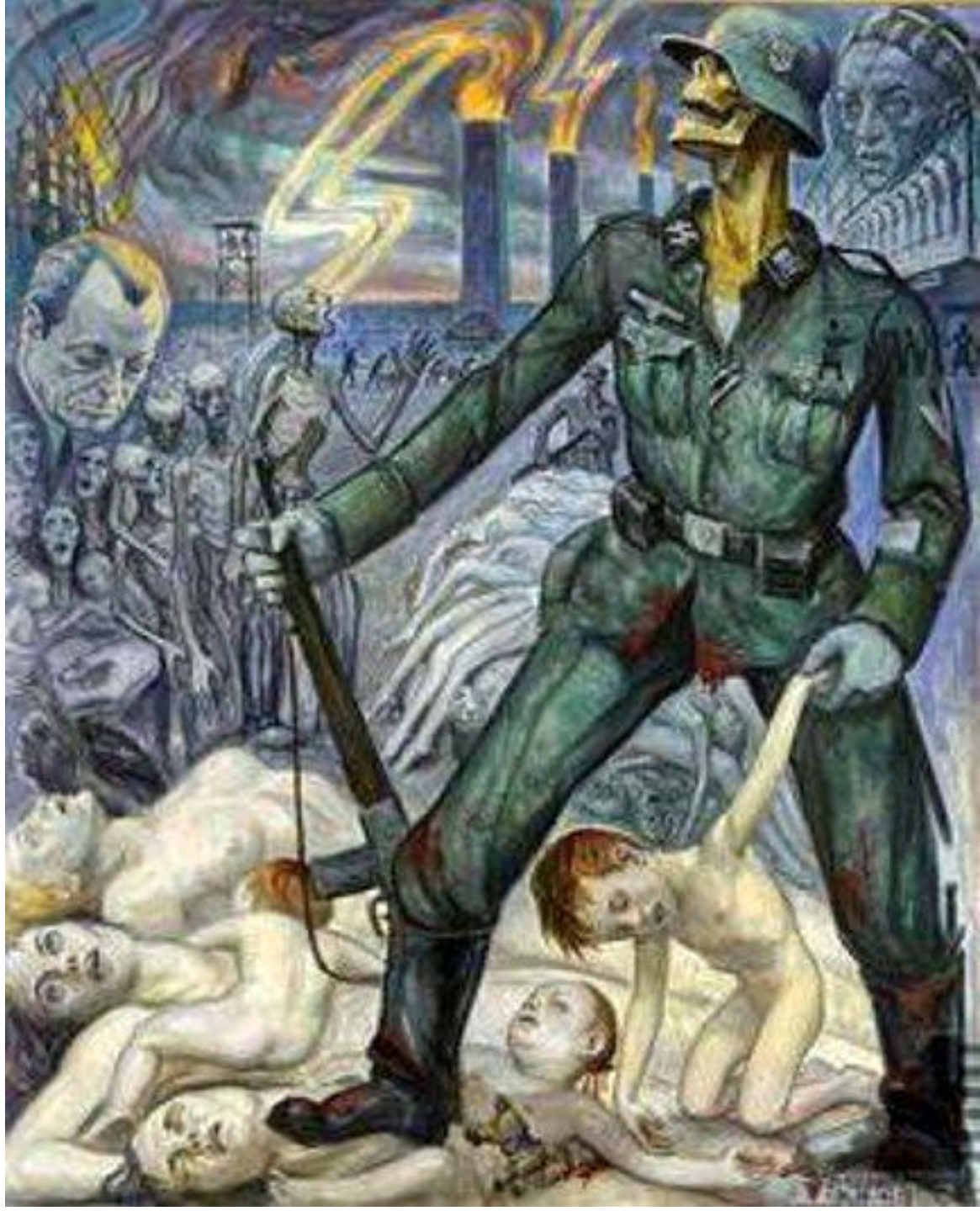

Νταβίντ Ολέρ: «Η κραυγή» ή «Η εξόντωση αθώων γυναικών και παιδιών»

Ο πίνακας, επίσης συμβολικός, η παρουσία των SS μέσω του όπλου και της άκρης του χεριού που απεικονίζεται κάτω αριστερά και μέσω των καμινάδων που καπνίζουν πίσω. Κεντρική μορφή η μάνα και το παιδί φωτισμένη υπαινικτικά με χλωμάδα θανάτου. Εμβληματικές και οι υπόλοιπες μορφές.

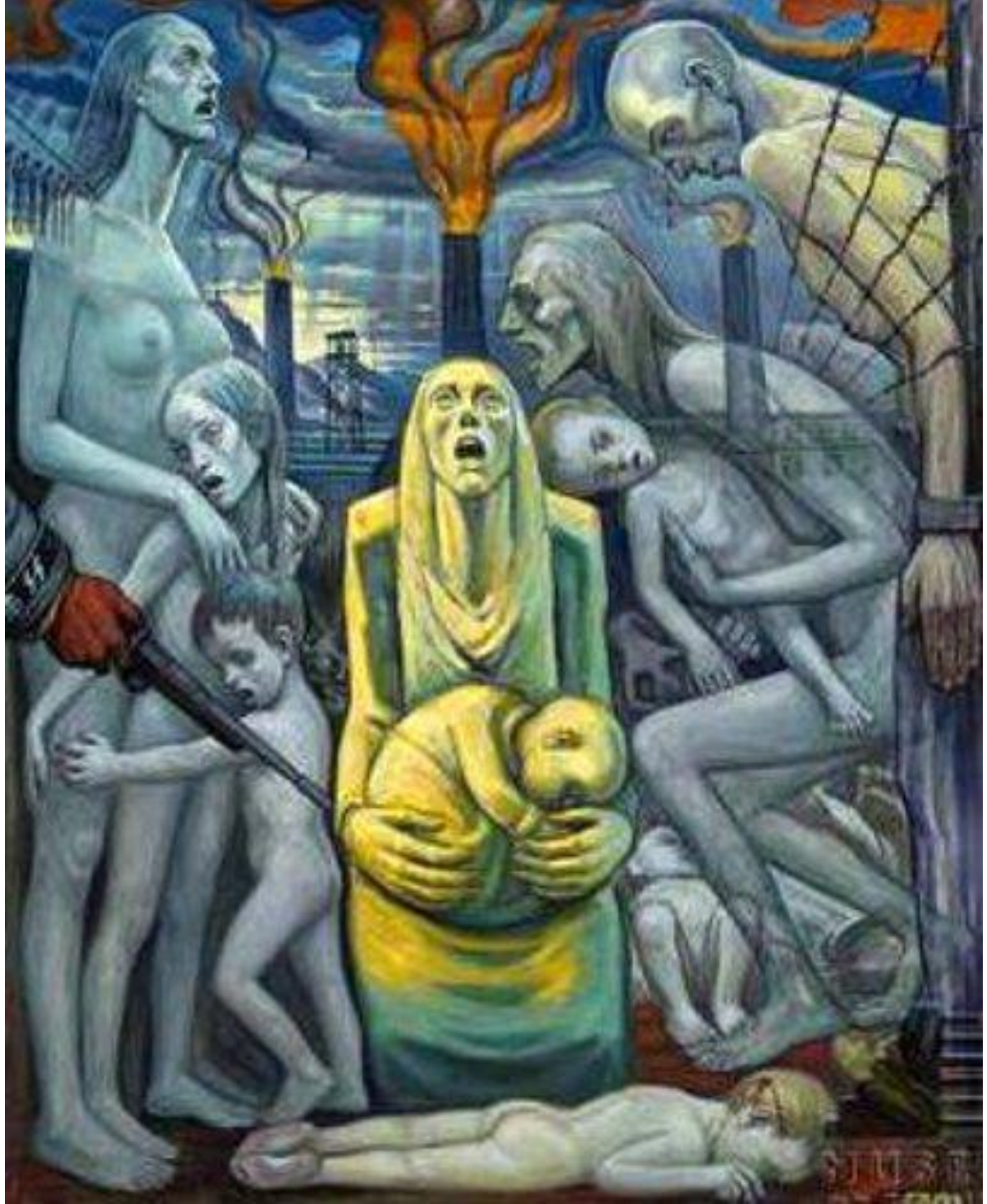

«Το βλέμμα του θανάτου – Ο SS Gyorg ελέγχει την εκτέλεση με αέριο γυναικών και παιδιών»

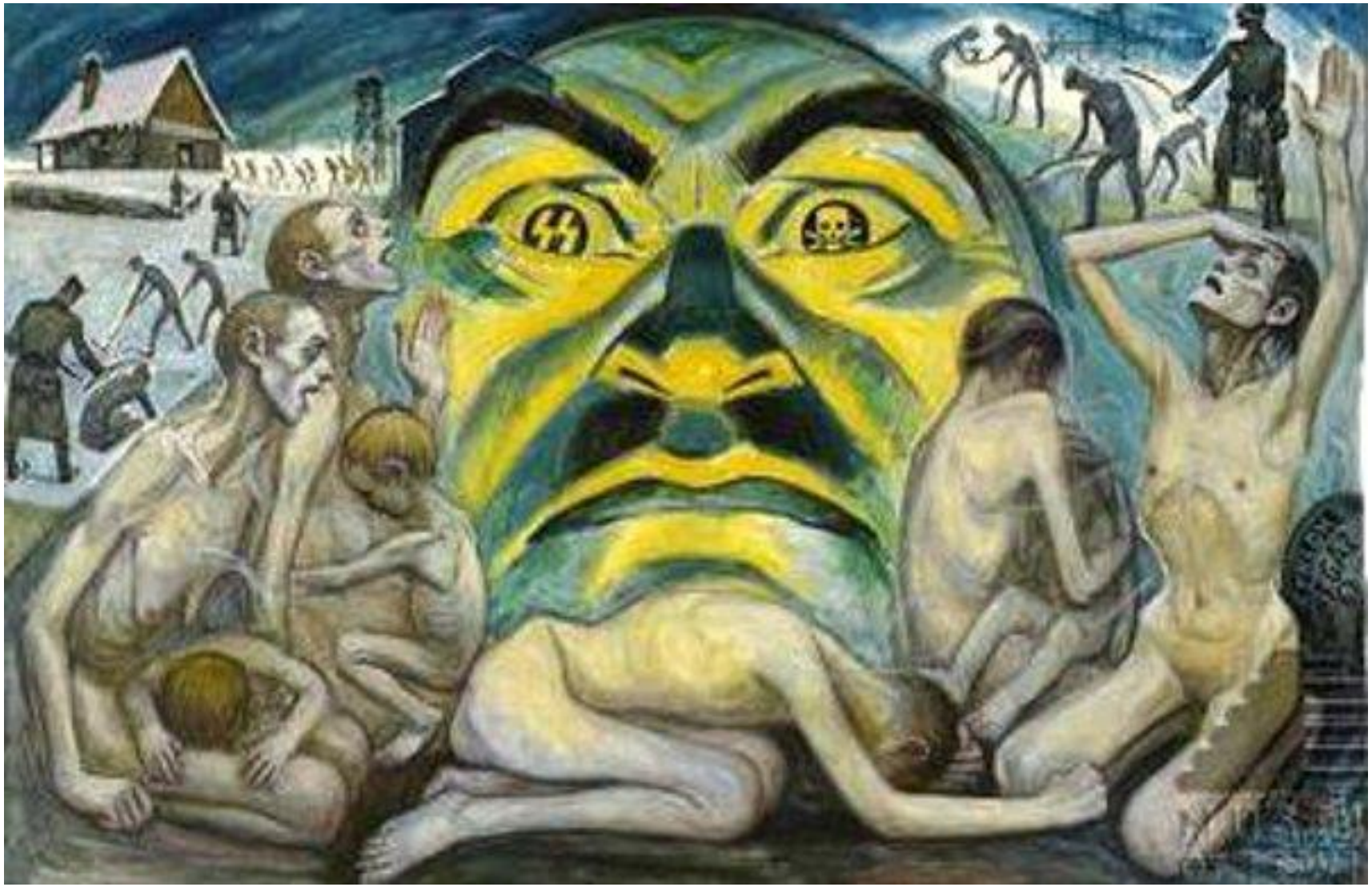

«Ενάντια στη λήθη»

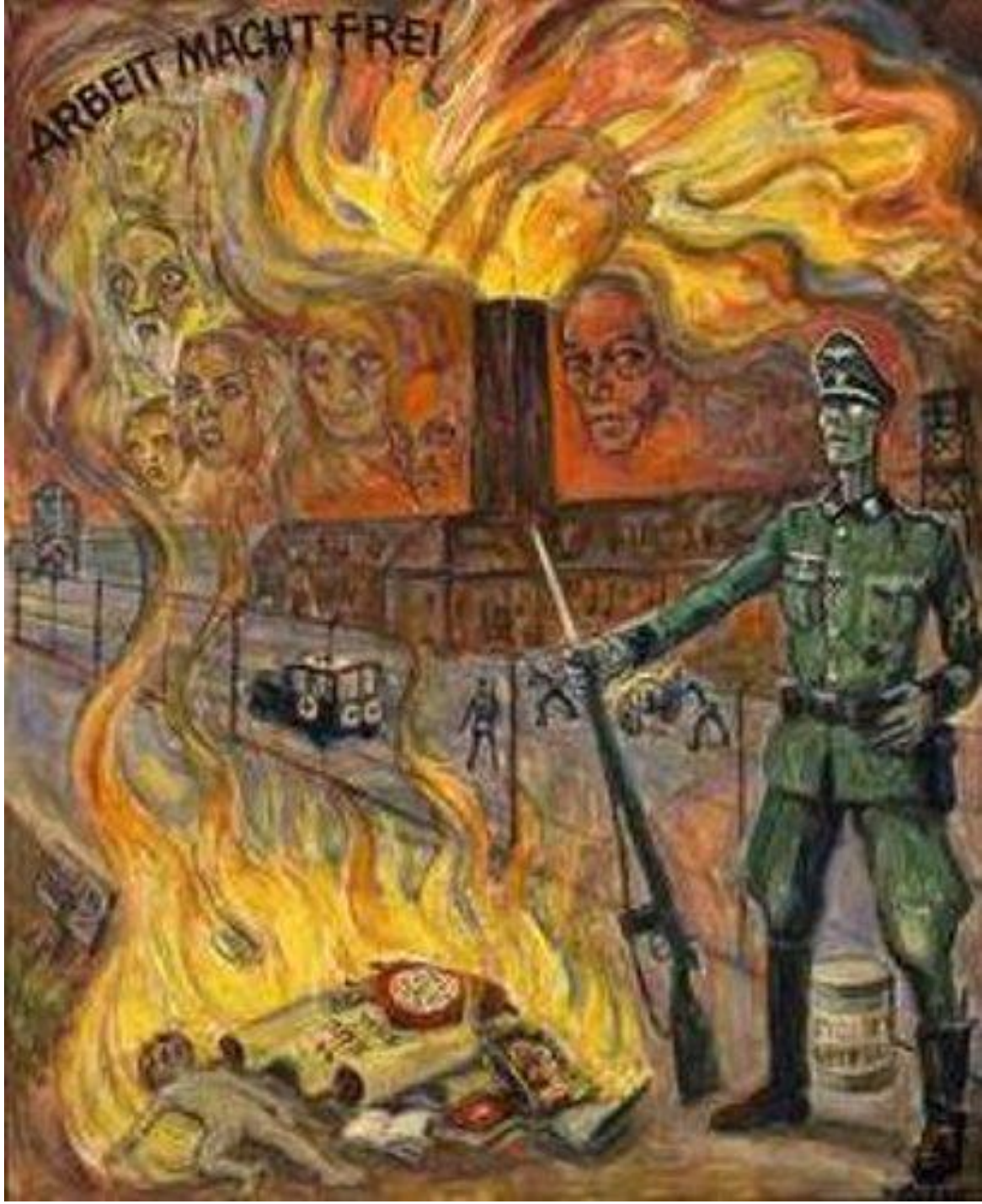

Μια *«παράσταση της δυναμικής του απραγματοποίητου»* Iser

- Η ζωγραφική του Ολοκαυτώματος διαμεσολαβεί το γεγονός με τις ηθικές δυνατότητες του παραλήπτη. Δεν είναι αφήγημα, είναι διάβημα.
- (παράφραση από το κείμενο του Δημήτρη Σεβαστάκη: «Ζωγραφική μεθερμηνεία - σημειώσεις πάνω στο εβραϊκό Ολοκαύτωμα», 15/3/2014, Αυγή, Αναγνώσεις)

- David Olère: «Inaptes au travail» («Ακατάλληλοι/ ανίκανοι για εργασία», 1950

- Προ-εικονογραφικό στάδιο
- Σε πρώτο πλάνο οικογένεια 6 προσώπων (δύο γυναίκες, ένα κορίτσι, δύο αγόρια, ένα μωρό) κουρασμένα κορμιά, από πάνω τους ένα πτώμα, που «αγκαλιάζει» την οικογένεια.
- Ο ουρανός αποδίδεται με πορτοκαλί και κόκκινο χρώμα σε αντίθεση με τα ψυχρά χρώματα της οικογένειας.

Εικονογραφικό

- Μόλις έχουν αφιχθεί στο στρατόπεδο του Άουσβιτς με τα λίγα τους υπάρχοντα - δεν έχουν ακόμη αποσκελετωθεί. Όντας ακατάλληλοι για εργασία οδηγούνται σε θάλαμο αερίων.
- Από την αρχή ξεχώριζαν τους ηλικιωμένους, αλλά και τα παιδιά και τις γυναίκες που δεν μπορούσαν να δουλέψουν και τους οδηγούσαν στα κρεματόρια. Τα σώματα και τα πρόσωπα είναι σημαδεμένα από τις στερήσεις και την απόγνωση του εκτοπισμού.

Εικονολογικό

Επικρατεί κλίμα φόβου και τρόμου. Το πτώμα που αιωρείται συμβολίζει προφανώς τον αναπόφευκτο θάνατό τους.

Επιλέγει να μη δείξει το ανώνυμο πλήθος συνολικά, αλλά μία («την») οικογένεια

(πώς κάθε οικογένεια βίωνε την άφιξη).

- Πιο προσεκτική παρατήρηση
  Στην αριστερή γωνία διακρίνεται το χέρι ενός Ναζί, που κρατά όπλο. Σε δεύτερο πλάνο διακρίνονται άλλοι εκτοπισμένοι που εργάζονται υπό επίβλεψη. Κουβαλούν κάρα με πτώματα από τα κρεματόρια, που καπνίζουν στο βάθος. Παρατηρούμε μάλιστα ότι ο καπνός σχηματίζει SS, υποδεικνύοντας την ταυτότητα των αυτουργών.
- Τα θερμά χρώματα του ουρανού εκφράζουν κάτι βίαιο, φέρνοντας στο νου την «Κραυγή» του Μουνκ.

Νταβίντ Ολέρ: «Η άφιξη των Παριζιάνων στο Άουσβιτς Μπιρκενάου», 1952

Νταβίντ Ολέρ: «Η άφιξη των Παριζιάνων στο Άουσβιτς Μπιρκενάου», 1952

Η οικογένεια πρόκειται να οδηγηθεί στους θαλάμους αερίων αμέσως μετά την άφιξή της, αφού δεν είναι κατάλληλοι για εργασία.

Ένδειξη: Οι καμινάδα που καπνίζει.

Λεπτομέρειες:
η ξύλινη ράβδος με την οποίαν οδηγούσαν τους νεοαφιχθέντες είτε στην κατεύθυνση του στρατοπέδου είτε στην κατεύθυνση του θαλάμου αερίων. (Η ράβδος της ετυμηγορίας, της καταδίκης)

η κατευναστική κίνηση του SS, η παραπλάνηση (προσπαθούσαν να καθησυχάσουν, ώστε όλα να γίνουν ήσυχα και γρήγορα.)

Ευχαριστώ!

Η καμινάδα βασικό στοιχείο και στο μνημείο του Άουσβιτς